

HORVÁTH VIKTÓRIA*

A HAJLÉKTALANSÁG: MEGOLDÁS-E AZ ÜLDÖZÉS/BÜNTETÉS?

Napjaink egyik legégetőbb problémája a hajléktalanság. A kérdés, amellyel foglalkozom az, hogy megoldja-e a hajléktalansággal okozott problémákat, akár egyet is közülük a hajléktalanok üldözése vagy éppen büntetése. Másképpen: megszünteti-e a hajléktalanságot, ha az állam üldözi a hajléktalanokat?

A hajléktalanság problémája ugyanis az egész társadalom, nem csupán a hajléktalanok problémája. Szükséges lenne megoldásokat találni e helyzet kezelésére, kiküszöbölésére. A hajléktalanság problémájának megoldása, az ezzel összefüggő szabályozás óriási kihívásokat jelent. Folyamatosan növekszik az utcán élők száma. A helyzet jogállami megoldása kötelező a felelős intézkedések, megfelelő ellátási rendszerek, kivezető mechanizmusok által.

Munkám első részében a hajléktalanok jogi helyzetével foglalkozó Alkotmánybíróság határozatait mutatom be. Az emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszasság veszélyét hordozza magában minden, a hajléktalanok problémájának megoldására irányuló adminisztratív javaslat, szankcionálás, amely a hajléktalanok közterületen való tartózkodásának városképpel összefüggő kérdésére vonatkozik. A szabálysértési törvény tételesen felsorolja, hogy milyen magatartások folytathatók rendeltetésszerűen a közterületeken. Az önkormányzatok szabad megítélésére bizza annak eldöntését, hogy szankcionálják-e például az életvitelszerű közterületen való tartózkodást.

Az első kérdés a hajléktalanok jogi fogalma. A szociális törvény kétféle meghatározásban definiálja a hajléktalanok fogalmát. Az első – igazgatási típusú – definíció értelmében „(...) hajléktalan a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye hajléktalan szállás.” E definícióból adódóan „a hajléktalan személyek ügyében szociális igazgatási eljárásra az a szociális hatáskört gyakorló szerv illetékes, amelynek illetékességi területét a hajléktalan személy az ellátás igénybevételekor nyilatkozatában tartózkodási helyeként megjelölte”. A hajléktalan emberek részére nyújtott pénzbeli és természetbeni ellátások esetében e szerint a definíció szerint kell eljárnia az önkormányzatoknak. A szociális törvény második – ellátási típusú – definíciója értelmében: „hajléktalan az, aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti”. Ebből a meghatározásból adódóan „a települési önkormányzat, tekintet nélkül hatáskörére és illetékességére, köteles az arra rászorulóknak átmeneti segílyt, étkezést, illetve szállást biztosítani, ha ennek hiánya a rászorulóknak az életét, testi épségét veszélyezteti”. Ehhez a definícióhoz köti a szociális törvény a hajléktalan emberek részére fenntartott személyes gondoskodást nyújtó ellátásokat. Vagyis ezt a meghatározást köteles alkalmazni az önkormányzat akkor, ha nappali melegedő, éjjeli menhely vagy átmeneti szállás formájában nyújt személyes gondoskodást. Ez azt is jelenti, hogy ezen ellátások igénybevételekor feltételként nem köthető ki lakcím vagy utolsó lakcím szerinti területi illetékesség.¹ A 1999. évi LXIII. törvény szerint közterület: a közhasználatra szolgáló minden olyan állami vagy önkormányzati tulajdonban álló terület, amelyet rendeltetésének megfelelően bárki használhat, (...) továbbá az a magánterület, amelyet azonos feltételekkel bárki használhat.²

A Fővárosi Közgyűlés rendelete³ szerint a budapesti közterületek „*alapvetően a közösség céljait szolgálják, s e célok elérésére azonos feltételek szerint bárki által igénybe vehetők*”. E szerint: (1) a közterület rendeltetésének megfelelő célra bárki szabadon használhatja, (2) a közterület rendeltetészerű használata mások hasonló célú jogait nem csorbíthatja, (3) rendeltetésétől eltérő célú a közterület használata, ha a használatát a közterület vagy annak meghatározott része mások általi rendeltetészerű igénybevételét az e rendeletben megfogalmazott módon akadályozza.” Vagyis, a közterületet szabad rendeltetésének nem megfelelő módon is használni, de ehhez külön engedélyt kell kérni az önkormányzattól, magyarán fizetni kell érte.

---

* E tanulmány a Batthyány Lajos Szakkollégium által 2013 őszén meghirdetett Batthyány-esszépályázaton I. helyezést ért el. A szerző a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának IV. évfolyamos, jogász szakos hallgatója.

¹ A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény.

² A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény 27. §.

³ A fővárosi közterületek használatáról és a közterületek rendjéről szóló 59/1995. (X. 20.) Fővárosi Közgyűlési rendelet.

A tapasztalat sajnos azt mutatja, hogy a jogi megközelítés meglehetősen érzéketlen a probléma mélységére, sőt sok esetben a hatékony munka akadály. A hajléktalanok helyzetének javítása és a segítség szempontjából bevezetett új szabályozások életbelépése nem sokat változtatott a korábbi helyzeten. A szociális törvény valamint az önkormányzatok helyi rendeletei pedig sokszor olyan egymásnak ellentmondó rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek teljes diszfunkcionalitást eredményeznek. Mivel Magyarország a legtöbb emberi jogi egyezmény (jóval több, mint száz...) részes állama, ezért a mindenkori kormány köteles mindenki számára diszkriminációmentesen garantálni a megfelelő lakhatáshoz való jogot, beleértve a hajléktalan embereket is, akkor is, ha ez nincs kifejezetten az alkotmányba foglalva.

Az Alaptörvény XXVII. cikke kimondja, hogy: „Mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarországon területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához.”

Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása értelmében az Alaptörvény XXII. cikke helyébe a következő rendelkezés lépett:

(1) *Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.*

(2) *Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy törekszenek valamennyi hajlék nélküli élő személy számára szállást biztosítani.*

(3) *Törvény vagy helyi önkormányzat rendelete a közrend, a közbiztonság, a közegészség és a kulturális értékek védelme érdekében, a közterület meghatározott részére vonatkozóan jogellenessé minősítheti az életvitelszerűen megvalósuló közterületi tartózkodást.*

A negyedik Alaptörvény-módosítással Magyarország alkotmánya önmagával került ellentmondásba. A módosítás ugyanis kimondja, hogy helyi önkormányzati rendelet is jogellenessé minősítheti az életvitelszerűen megvalósuló közterületi tartózkodást. Leegyszerűsítve tehát a helyi önkormányzat korlátozhatja bizonyos állampolgárok egyik alkotmányos alapjogát, a mozgás és a lakóhely szabad megválasztását. A negyedik alaptörvény-módosítás egyik legvitatottabb pontja a hajléktalanokkal kapcsolatos szabályozás. A módosítás súlyos következménye tehát, hogy megnyílik az út azelőtt, hogy akár egy időben több ellentétes bírósági döntés vagy jogértelmezés születhet, illetve megkérdőjelezhetővé válhat egyes rendelkezések és ítéletek legitimitációja.

Az *Amnesty International* szerint rendkívül aggasztó, hogy az Alaptörvény módosítása lehetővé tenné, hogy törvény vagy helyi rendelet révén büntethetővé tegyék a közterületek életvitelszerű használatát, mert az ellentmond Magyarország nemzetközi kötelezettségének, hogy mindenki számára egyenlően garantálja a megfelelő lakhatáshoz való jogot.

A probléma nem a korlátozás lehetőségével van, hiszen maga az Alaptörvény is kimondja, hogy az alapjogok korlátozhatóak, hanem azzal, hogy az Alaptörvény szövege szerint ez csak törvénnyel tehető meg. Az Alkotmány 8. § (1) bekezdése azt is kimondta, hogy alapvető jogokat és kötelezéseket csak törvényben lehet szabályozni, de még az sem korlátozhatja alapvető jog lényeges tartalmát. Ez a jogállamiság egyik alapköve, hiszen így megakadályozható a rendeletekkel való kormányzás.

Az Alkotmánybíróság több ízben kimondta, hogy alapvető joggal kapcsolatban csak közvetett és távoli összefüggés esetén alkotmányos a rendeleti szintű szabályozás. A felhatalmazó rendelkezés alapján megalkotott önkormányzati rendeletek nagy valószínűséggel ennél közelebbi és közvetlen módon érintenék az alkotmányos alapvető jogokat, így azok nem állnak ki az alkotmányosság próbáját.

Az Alaptörvényben nem arra kell törekedni, hogy az élet és a társadalom minden területére és problémájára legyen egy alkotmányos szintű megoldásunk. Elég, ha csak az alapvető jogokat és kötelezéseket rögzíti az Alaptörvény, mert a részletszabályok felállítása törvényi szinten kell, hogy létrejöjjön.

A negyedik módosítás előtt már megfelelő szabályozást kapott az Alaptörvényben a probléma, ugyanis az alkotmány szövege szerint: „Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.”

Egy ország alkotmánya az ott élő emberek alapvető értékeit foglalja írásba. Nem engedhetjük meg, hogy Magyarországon alapvető értéké váljon a kegyetlenség, a szegény és kiszolgáltatott emberek üldözése.

Magyarországon formálisan jogegyenlőség van. Azonban a hajléktalan emberek – más kirekesztett csoportokhoz hasonlóan – nem tudják a papíron meglévő jogukat ugyanúgy érvényesíteni, mint a jobb helyzetben lévő állampolgárok. Azonban azzal, hogy a Fővárosi Közgyűlés 2011 tavaszán, az Országgyűlés pedig az év végén szabálysértéssé nyilvánította a közterületen történő életvitelszerű lakhatást, ezáltal maga a közterületi hajléktalanság vált jogszerűtlenné.

A hajléktalan vagy annak látszó személyek kitiltása a közterekről az emberi méltósághoz való jog sérelmét jelentené, ugyanis az e jogból eredő döntési és cselekvési szabadság korlátozását valószínűleg meg nélkül, hogy a következőkben kifejtendő alkotmányossági tesztnek megfelelné. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint az állam csak akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközeihez, ha másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el.

Ahhoz, hogy egy alapjog korlátozása alkotmányos legyen, meg kell felelnie az ún. szükségesség-arányosság teszt követelményeinek. A jogalkotó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint alapvető alkotmányos jogok korlátozásának nem jelenti megfelelő indokát valamilyen elvont közérdekre vagy a közbiztonság hatékonyságának növelésére való hivatkozás.

Az Alkotmánybíróság többször is foglalkozott a hajléktalanok jogainak korlátozásával. Az első esetben az állampolgári jogok országgyűlési biztosa kezdeményezte Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzat szabálysértésekről szóló 33/2005. (VI. 27.) számú önkormányzati rendeletének alkotmányellenességének utólagos vizsgálatát a 14. § (2) bekezdésére vonatkozóan, amely a guberálást szabálysértéssé nyilvánítja. A biztos szerint ez alkotmányellenes, mert a rendelet ésszerű indok nélkül korlátozza a guberálást, valamint stigmatizál, diszkriminál, mert bár célzottan nem határoz meg csoportot, azonban a guberálás korlátozása a hajléktalan, létminimum alatt élő emberekhez köthető, tehát sérti ezen embercsoportnak a szabadságjogait és az esélyegyenlőséget is. A biztos Kaposvár megyei jogú városhoz fordult, hogy a kifogásolt rendeletet helyezze hatályon kívül, ám ezt nem tette meg, ezért fordult az AB-hoz.

Az Alkotmánybíróság megvizsgálta, hogy egy önkormányzat rendeletében milyen magatartást nyilváníthat szabálysértéssé. Az önkormányzat által szabálysértéssé nyilvánított cselekménynek összhangban kell lennie a Sztv. és a Szabs. R-ben foglalt főbb célokkal, elvekkel. A kifogásolt városi rendelet értelmében „Aki a közterületre kihelyezett gyűjtőedényzetből szemetet önt ki, vesz ki, vagy abban guberál, szabálysértést követ el és harmincezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.” A város jegyzője a biztosnak eljuttatott indokában kifejtette, hogy a rendelkezésre a köznyugalom és a közegészség zavartalansága miatt volt szükség. Ezzel szemben a rendelet értelmében az, ha valaki a szemétyűjtő edényből szemetet vesz, önt ki, közegészségügyi szempontból szabálysértésnek minősül, ami 50.000 Ft-ig terjedő pénzbírsággal sújtható, így az önkormányzat rendeletének szabályozása felesleges, mivel azt egy magasabb rendelet szabályozza a szemételezés minősítését. A rendeletben foglalt tényállás másik eleme „a gyűjtőedényből való szemétkivétel” szabálysértésként büntetése. Az Alkotmánybíróság szerint a „kihelyezett gyűjtőedényből szemetet vesz ki” magatartást az önkormányzat nem szankcionálhatja. A guberálás, mint tevékenység nem szankcionálható, mert nem jogellenes magatartás, tehát az önkormányzat túllépett jogalkotási hatáskörén.

Végül az AB azt vizsgálta, hogy maga a guberálás szabálysértésnek minősíthető-e. Az ombudsman szerint a guberálás szankcionálása azért is alkotmányosértő, mivel annak alkotmányos korlátozása nincs. Mivel a guberálás során a kiszedett „értékes” dolgokat a személy elviszi, nem valószínű, hogy környezetszennyezést, ha pedig szemetel, akkor a Szabs. R alapján felelősségre vonható. Az Alkotmánybíróság úgy gondolta, hogy a guberálás kényszerű cselekvés, mely egzisztenciális okokból fakad, mivel az ezt végzők nagy szegénységben élő, rászoruló emberek, akik így tudják megteremteni az életben maradáshoz, a mindennapi létehez szükséges feltételeket, ezért ez a tevékenység nem szankcionálható, ugyanis az államnak biztosítani kell az emberi méltóságot. Az államnak feladata, hogy a szociálisan rászorulóknak számára segítséget nyújtson, intézmények, stb. létrehozásával, de akik ezt a segítséget nem veszik igénybe, például guberálás útján is hozzájárhatnak a számukra szükséges létfontosságú dolgokhoz. Az önkormányzat tehát ismét túllépett jogalkotási hatáskörén.

Végül az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy a rendelet sérti-e az egyenlő bánásmód feltételeit. A biztos szerint igen, mert ez a rendelkezés egy kirekesztett csoportot bélyegez meg, közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül. A bíróság úgy határozott, hogy az önkormányzati rendelet kifogásolt szakasza alkotmányellenes, ezért megsemmisítette.

A másik, szintén a hajléktalanokkal foglalkozó alkotmánybírósági határozatban ismét Szabó Máté, az alapvető jogok biztosának indítványa alapján a „közterület életvitelszerű használata” szabálysértési tényállás ellen benyújtott indítványa alapján járt el. Az Sztv. 2011. december 1-től hatályos rendelkezése szerint, aki az önkormányzat rendeletében meghatározott, a közterület életvitelszerű lakhatás céljaira történő használatára vonatkozó szabályokat ismételtelen megszegi, elzárással vagy pénzbírsággal sújtható.

A szabálysértési törvény 186. §-a a közterület rendeltetésétől eltérő használatának minősíti, és szabálysértéssé nyilvánítja a közterület életvitelszerű lakhatásra való használatát. A jogalkotó ezzel egy élet-

helyzetet, az utcán való éleést, azaz magát a hajléktalanságot minősítette büntetendőnek. A hajléktalan személyek számára az, hogy a közterületen élnek, egy rendkívül súlyos krízishelyzetet jelent, ami különböző kényszerek hatására jött létre, a legritkább esetben tudatos, átgondolt, szabad választásuk következménye. A hajléktalanok elvesztették otthonukat és nincs lehetőségük arra, hogy lakhatásukat megoldják, ezért valódi alternatíva hiányában kénytelenek – miután ez az egyetlen nyilvános, mindenki használatára nyitva álló terület – a közterületen élni.⁴ Az ombudsman szerint a hajléktalan személyek eleve nem tudnak hova menni, így kénytelenek életvitelszerűen a közterületen tartózkodni, ezért az emberi méltóságukkal ellentétes pusztán a helyzetük szankcionálása. A hajléktalanság mások jogát nem sérti, ezért azt nem lehet ilyen mértékű hátránnyal fenyegetni. A pénzbüntetést alkalmatlan szankciónak tartja, mert az általában nem behajtható, így nincs visszatartó ereje.

* * *

A hajléktalan-kérdés sikeres kezeléséhez vezető utat tehát az Országgyűlés, a helyi önkormányzatok és az ebben különösen érintett főváros és kerületi önkormányzatai (a hajléktalanok többsége Budapesten él) szigorú szabályok és rendeletek bevezetésében látták. A korábbi és jelenlegi jogszabályokat, illetve rendeleteket megvizsgálva egyértelmű, hogy már 2010-et megelőzően is tilos volt a zaklató, vagy a gyermekekkel való koldulás. A hajléktalanügyben újabb fordulatot az állami beavatkozás hozott, amikor már törvényi szinten avatkoztak bele a hajléktalankérdésbe a jogalkotók. Ezzel lehetőséget biztosítottak az önkormányzatoknak arra, hogy szabálysértéssé nyilvánítsák a települések belterületének nem rendeltetésszerű használatát. A szabálysértési törvény akkori módosítása szerint szabálysértésekért pénzbüntetést és elzárást is ki lehetett szabni.

A Belügyminisztérium 2011 februárjában sikertelen kísérletet tett arra, hogy a nagyobb települési önkormányzatok túlélőpontokat hozzanak létre. 2011 tavaszán azonban a Fővárosi Önkormányzat kihasználta a 2010-es törvénymódosítást és helyi rendeletet hozott, amelyben szabálysértéssé nyilvánította a közterületi hajléktalanságot. 2011 novemberében újabb törvényjavaslatot fogadott el az Országgyűlés, és immár elzárással, vagy 150 ezer forintig terjedő pénzbírsággal büntetendő szabálysértéssé nyilvánította azt, ha valaki ismételtelen megszegte az „életvitelszerű közterületen tartózkodást” tiltó önkormányzati rendeleteket.

Végül 2011. december 23-án az Országgyűlés elfogadta az új szabálysértési törvényt, amely az ország egész területén büntetni rendelte a hajléktalanságot.

Az Alkotmánybíróság végül az alapvető jogok biztosának indítványára 2012. november 12-én meghozott határozatában alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette a szabálysértési törvénynek azt a rendelkezését, amely szabálysértéssé minősítette a közterület életvitelszerű lakhatásra való használatát. A testület megsemmisítette továbbá azokat a törvényi rendelkezéseket is, amelyek felhatalmazást adtak az önkormányzatoknak, hogy rendeletben pénzbírsággal, valamint elkobzással sújtható közösségellenes magatartásokat határozzanak meg. Végül 2013. március 11-én az Országgyűlés elfogadta az Alaptörvény negyedik módosítását; ezzel bekerült Magyarország alkotmányába „Törvény vagy helyi önkormányzat rendelete a közrend, a közbiztonság, a közegészség és a kulturális értékek védelme érdekében, a közterület meghatározott részére vonatkozóan jogellenessé minősítheti az életvitelszerűen megvalósuló közterületi tartózkodást”

Mivel az Alkotmánybíróság többsége szerint az Alaptörvény módosításának tartalmát az AB nem vizsgálhatja felül, ez a hajléktalanok alkotmányos helyzetében súlyos és tartósan tűnő fordulatot hozott.

Ez betetőzte a Magyarországon az elmúlt két évben bekövetkezett gyökeres szemléletváltozást a hajléktalanság állami és önkormányzati kezelésében; szociálpolitikai, közigazgatási probléma helyett büntetőpolitikai kérdéssé vált a hajléktalanok ügye. A Kormány sok szempontból szabad teret ad az önkormányzatoknak a hajléktalan emberek kriminalizálására, oly módon, hogy olyan törvényt fogalmazott meg, mely szerint a közterületen életvitelszerűen élés, valamint a közterületen engedély nélküli kunyhó építése büntethető. Tette ezt annak ellenére, hogy ma Magyarországon nincs megfelelő szociális lakáspolitikai és nincsen lakhatáshoz való jog. Az állami felelősségvállalás lényegében abban merül ki, hogy hajléktalan embereket szállókra kényszerítik – akár rendészeti eszközökkel is. A mai magyar politikából hiányzik az a törekvés, hogy lakáspolitikai megoldásokat találjanak a hajléktalanság problémájára.

Az önálló életre képes, háztartást vezető, „otthonos” körülményeket teremtő hajléktalan emberek kunyhóit, sátraikat elbontják és elbontatják. Az önkormányzatok a probléma „megoldását” gyakran abban látják, hogy megpróbálják eltüntetni szemünk elől a hajléktalanságot. Van valami különösen kegyetlen abban,

⁴ 38/2012. (XI. 14.) AB határozat.

ahogy a kormány az elmúlt több mint két évben a hajléktalan emberek üldözésén dolgozott. És ez a kegyetlenség nemcsak jogszabályi szinten, hanem a gyakorlatban is megjelenik.

Ezzel a felfogással ellentétben az Alkotmánybíróság a döntésében azt mondta ki, hogy a hajléktalanság szociális probléma, amit az államnak a szociális igazgatás és ellátás eszközeivel, nem pedig büntetéssel kell kezelnie. Így – mondja az AB – „az emberi méltóságot sérti, ha a társadalomra veszélyesnek minősítik és büntetik azokat, akik lakhatásukat valamely okból elvesztették és ezért kényszerűségből a közterületen élnek, de ezzel mások jogait nem sértik, kárt nem okoznak, más jogellenes cselekményt nem követnek el.” A testület szerint, az egyén emberi méltóságával és cselekvési szabadságával nem lehet összeegyeztetni azt sem, ha az állam a büntetés eszközeivel kényszerít bárkit szociális szolgáltatások igénybevételére. Nem utolsósorban a hajléktalanság társadalmi probléma, megoldására a büntetés nemcsak alkalmatlan, hanem értelmetlen is: az érintettek azért kerültek ebbe a helyzetbe, mert jövedelem hiányában lakhatásukat nem tudják megoldani, így a bírság megfizetésére sem képesek.

Ha elfogadható volna, hogy a méltatlan helyzetben lévő személynek nincs védeni való emberi méltósága, akkor éppen az emberi mivoltot és az egyenlőséget vonnánk kétségbe. Méltatlan helyzetbe ugyanis bárki, bármikor kerülhet, még gazdasági válság sem kell hozzá, csak banális élettragédiák. A hajléktalanság, az utcán élés nem egyéni választás kérdése, de nem is valamiféle deviancia, hanem – az egyéni sorsok különbözősége mellett – kényszerhelyzet. Ennél fogva sem az utcán alvás, sem a guberálás nem lehet 'jog', sohasem volt az.⁵

Mivel a hajléktalanság többdimenziós probléma, a hajléktalanok visszaillesztésére irányuló törekvések is több területen egyszerre, egymás hatásait támogatva vezethetnek sikerre. A közvélemény is reagál, és a döntéshozók is egyre inkább megkerülhetetlennek látják, hogy megoldásokat találjanak a hajléktalanná válás megelőzésére, a már hajléktalanok bajainak enyhítésére, fedélhez juttatásukra, mindeközben tiszteletben tartva és garantálva a mindenkit megillető méltóság követelményét. A megfelelő lakhatás biztosítása a reintegráció kulcsfontosságú eleme. A célkitűzések sikeres megvalósításához elengedhetetlen fontosságú lenne a megfelelő számú, jó minőségű és nem utolsó sorban, megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés a társadalom perifériájára szorult népesség számára, továbbá be kellene iktatni a foglalkoztatásról, lakhatásról, egészségügyről szóló politikákhoz is. Fontos, hogy más, a hajléktalansággal összefüggésbe hozható területek aktuális politikái és intézkedései összhangban legyenek a hajléktalanság felszámolására tett erőfeszítésekkel, és ne generálják a hajléktalan népesség rendszeres utánpótlását.

A hajléktalanság a teljes magyar lakosságot, nem csak a hajléktalanokat, érintő társadalmi probléma. A hajléktalan emberek szankcionálása helyett meg kell akadályozni, hogy az emberek hajléktalanná váljanak, illetve segíteni kell az otthonhoz jutásban azokat, akik már hajléktalanná váltak. Nem rendészeti, hanem szociális- és lakáspolitikai kérdésként kellene kezelni a hajléktalanságot. Szükség lenne a hajléktalanság kezelésére, hatékony kormányzati program elindítására, ennek megvalósításához a helyi önkormányzatok együttműködésének biztosítására, amely a hajléktalanok kriminalizálása és az utcáról való kiszorítása helyett az élethelyzetük megoldására és társadalmi integrációjuk elősegítésére irányul. Ennek megvalósításához egy olyan megközelítésmódra van szükség, amely alapvető emberi jognak tekinti a lakhatáshoz való jogot. A hajléktalanság kezeléséhez átfogó lakás- és szociálpolitikai reformra lenne szükség, vagyis: a kikényszeríthető lakhatáshoz való jog törvénybe foglalására, kiterjedt szociális bérlakás-hálózatra, jelentősen megemelt lakhatási támogatásokra, széleskörű, hatékony adósságkezelésre és olyan hajléktalanellátó rendszerre, amely azon dolgozik, hogy az ügyfelei minél hamarabb újra lakhatásba kerüljenek, vagy amely az utólagos korrekció helyett nagyobb hangsúlyt fektet megelőzésre.

Nem lehet célja senkinek – különösen nem a lakásuk elvesztésével fenyegetett devizahitelek megsegítéséért oly sokat tevő Országgyűlésnek –, hogy minél többen éljenek az utcán vagy kunyhóban, hanem hogy a magyarországi lakhatási válságra valódi megoldások szülessenek. Az önkormányzati bérlakás rendszer fejlesztése, az üresen álló lakások hasznosítása, és a rossz állapotban lévő ingatlanok felújítása és lakhatóvá tétele megoldás lehetne. Minden elkövetkező kormánynak törekednie kell a hajléktalanság enyhítésére, a hajléktalanok számának csökkentésére, a lakhatási krízishelyzetek enyhítésére, a lakhatás módjának, a lakáshoz jutás esélyeinek a javítására. Ezen törekvéseknek, azonban természetesen határt szabnak a mindenkor-i költségvetési korlátok, amelyeket két nagy csoportba sorolhatunk: az e célokra fordított jelenlegi források növelése nélkül, illetve növelésével megvalósítható lépések.

⁵ BORZA BEÁTA – CSIKÓS TÍMEA – KISS BERNADETT – LÁPOSSY ATTILA – SERES PÉTER: A hajléktalan lét, in HAJAS BARNABÁS – SZABÓ MÁTÉ (szerk.): *Pajzsuk a törvény. Rászoruló csoportok az ombudsmani jogvédelemben*, 2013, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 337-338. o.

Igaz, nem a kormány felelős a hajléktalanná válás vagy a hajléktalan helyzet megszüntetésének minden eleméért. A hajléktalanság fokozatos felszámolásához széles társadalmi összefogásra és a szociális szakmából jövő kezdeményezésre is szükség van. A lakáshoz jutás és a lakásmegtartás, valamint a hajléktalan-ellátás szabályozásának átalakítása az, amely kormányzati lépéseket igényel. Mindegyik beavatkozási területen integrált rendszerek kialakítása szükséges, amelyekben a kormányzati, önkormányzati, szociális szolgáltatói és piaci szereplők működnek együtt.⁶

A legfontosabb: a hajléktalan embereket nem szabad bűnözőként kezelni. Meggyőződésem, hogy a közvetlen segítségnyújtás is csak összefogással, a különböző szervezetek és emberek együttműködésével lehet eredményes. Hangsúlyozottan fontos a hajléktalan helyzetbe került, vagy ilyen helyzettel fenyegetett emberek méltóságának tiszteletben tartása, autonóm és felelős döntési lehetőségeik méltányos elismerése, érdekeik kifejezése és védelme, illetve az ilyen helyzetek kialakulásának megelőzése. Az államnak mindig, így most is van alkotmányos lehetősége arra, hogy – nem annyira alkotmányjogi, hanem inkább egyfajta szemléletmódbeli paradigmaváltást végrehajtva – az állampolgár passzív segítője helyett aktív szövetségessé váljon. Az alapvető jogok biztosának szerepe pedig akként határozható meg, hogy egyfajta szakmai ösztönzőként és következetes kritikusként felmutassa a szerepvállalás mellett szóló érveket, és koordinálja a folyamatot.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1.] BORZA BEÁTA – CSIKÓS TÍMEA – KISS BERNADETT – LÁPOSSY ATTILA – SERES PÉTER: A hajléktalan lét, in HAJAS BARNABÁS – SZABÓ MÁTÉ (szerk.): *Pajzsuk a törvény. Rászoruló csoportok az ombudsmani jogvédelemben*, 2013, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala.
- [2.] GYŐRI PÉTER – MARÓTHY MÁRTA: Merre tovább? Egy nemzeti hajléktalanügyi stratégia lehetséges keretei. Szakértői javaslat a Magyar Köztársaság Kormánya részére, in *Pro Domo Füzetek 1.*, 2008, Budapest.

Jogforrások

- [1.] Magyarország Alaptörvénye.
- [2.] Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása.
- [3.] A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény.
- [4.] A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. Törvény.
- [5.] A fővárosi közterületek használatáról és a közterületek rendjéről szóló 59/1995. (X. 20.) Fővárosi Közgyűlési rendelet.
- [6.] 176/2011. (XII. 29.) AB határozat.
- [7.] 38 /2012. (XI. 14.) AB határozat.

---

⁶ GYŐRI PÉTER – MARÓTHY MÁRTA: Merre tovább? Egy nemzeti hajléktalanügyi stratégia lehetséges keretei. Szakértői javaslat a Magyar Köztársaság Kormánya részére, in *Pro Domo Füzetek 1.*, 2008, Budapest, 10. o.